

# Országgyűlési képviselő-választás 1901-ben Csongrádon

ERDÉLYI PÉTER—SEBŐKNÉ GOMBOS ZSUZSANNA

(*Csongrád, Múzeum*)

Csongrád város dualizmus kori történetének fehér foltjait nem a helytörténetek érdektelensége magyarázza. Egy-egy esemény, egyéniség, család történetének feldolgozása, a település gazdasági-társadalmi szerkezetének feltérképezése komoly múzeumi, levéltári kutatást igényel, és az események logikai láncolatának nyomon követhetősége nem mindig megnyugtató.

Jól példázza ezt az 1901. évi országgyűlési követválasztás is, amelynek előzményeit, a választást, az azt követő kúriai vizsgálatot, a parlamenti pótvizsgálatot, végül a csongrádi választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztését csak több forrás-típus segítségével tudjuk megvilágítani. A felhasznált dokumentumok — levelek, pártprogramok, védőirat, parlamenti jegyzőkönyv, újságcikkek — különböző oldalakról világítanak rá a vidéki politikai viszonyokra: tükröznek különös, egyedi és az országos ügyekhez híven illeszkedő általános vonásokat.

Az 1901-es országgyűlési választások forrásainak többségét a Csongrádi Múzeum őrzi. (1., 4., 5., 6. dok.) Ezeket a múzeumban őrzött dokumentumokat jól egészítik ki a Csongrád vármegyei alispáni iratok, amelyek az eseményeket a hatalom oldaláról mutatják be, illetve tartalmazzák a kúria és a parlament ítéletét a felfüggesztés ügyében. Más műfajt képviselnek a Tiszavidék cikkei, amelyeket ellenpontoznak a Csongrádi Lap — mint ellenlábás helyi szabadelvű szócső — vonatkozó írásai. (2., 3., 6. dok.)

Hegy Antal tollából származik a Legyen világosság című Budapesten, 1896-ban kinyomtatott ún. böjti prédikáció helyett készült védekező irat, amely ugyan korábbi a vizsgált időszaknál, de nagyon sok segítséget nyújt a korabeli pártviszonyok és főként a személyi ellentétek bonyodalmaiban való eligazodáshoz. Sajátos fényt vetnek az 1901-es és a későbbi választásokra Kossuth Ferenc levelei, amelyeket Ludrovai Tóth Istvánnak címzett. (7. dok.)

Megint más típusú forrást jelentett az 1901. évi október hó 24-ére hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai című kiadvány VII. kötete és ugyanezen országgyűlés naplójának VIII. kötete. (8., 9. dok.) Ezekből a forrásokból bontakozik ki az 1901. évi országgyűlési képviselőválasztás folyamata: a pártharcok, a személyi ellentétek, összefonódások és a korteshadjárat képe. Az induló jelöltek programja híven tükrözte az országos követeléseket, viszonylag kevés önállóságot mutatva mindkét részről, tipikus abban is, hogy a megalakuló népkörök léte lényegében a választási kampányt segítette, készítette elő.

A választás következményének egyéni vonását példa nélkülsége jelenti: a vá-

lasztásokkal kapcsolatos manipulációk kivizsgálása után a kúria javaslatára, az országgyűlés különbizottságának ajánlása ellenére, a választási bírászkodásra vonatkozó 1899. XV. tc. alapján az országgyűlés a csongrádi választókerület követválasztási jogát felfüggesztette. (8. dok.)

### Az előzmények

A dualizmus kori pártokat a közjogi kérdésre adott válasz és a társadalmi alapok különítették el egymástól: nézeteikben, állásfoglalásaikban keveredett a liberalizmus és a konzervativizmus. A századvég egyházpolitikájában például nehezen találunk pártalapokon álló rendező elvet: mindegyik csoportban voltak radikális és mérsékelt hívei, ellenfelei is a polgári anyakönyvezésnek.<sup>1</sup>

Az elvek, nézetek keveredése még inkább jellemző volt a vidék politikai életében. A Csongrádi Lap főszerkesztője, Éder János polgári iskolai tanár a lap 1900. március 25-i számában Hegyi Antal plébánost ötszörös köpönyegforgatónak nevezi. Hegyi katolikus néppártiként indult, szembekerült az ellenzék számos áramlatával, végül kialakított egy egyéninek tűnő ellenzéki politikai platformot. Rajta kívül találunk még olyan személyiségeket, akik hol ellenzéki, hol szabadelvű színekben tűnnek fel.<sup>2</sup> 1867 után sok olyan szervezet alakult, amelyek valamilyen formában kapcsolódott az országos politikához, bár ez a kapcsolat közte és az anyapárt között szervezeti szinten nem mutatható ki. Csongrádon is a különböző országos pártokat támogató helyi egyletek voltak a politizálás legjellemzőbb szinterei.

Ha a csongrádi választókerület korabeli politikai erőviszonyait vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a 48-as ellenzékiesség eszméje jó talajra lelt itt, még akkor is, ha a választási eredmények nem mindig ezt tükrözték. Bázisa a kis- és középbirtokos parasztság volt. Annak megállapítása már nehezebb, hogy melyik ellenzéki frakció mikor és miért került az érdeklődés homlokterébe. Ez a bázis politikailag viszonylag jelentős erőt képviselt. Élére Hegyi Antal plébános állt. Hegyi már a korábbi választási küzdelmekben is vezető szerepet vállalt, sőt jelöltként is fellépett, de képviselői mandátumot egy alkalommal sem tudott szerezni.<sup>3</sup>

Az 1901-es választások előkészületi szakaszában bukkantunk rá Hegyi és Ugron Gábor között kiépülő kapcsolatra.<sup>4</sup> Feltételezhető, hogy a Hegyi érdekében még a parlamentben is interpelláló Ugron megbízható, sikert hozó politikai partneréül kínálkozott a csongrádi ellenzéknek.<sup>5</sup> Hasonlóképpen Ugronéknak is jól jött volna a csongrádi kerület mandátuma.

A választások előkészítésének időszakában az ellenzék nevében Hegyi és Ludrovai Tóth István volt bíró szervezett előbb ellenzéki népkört, majd szövegezett kiáltványt 1901 tavaszán a követválasztó polgárokhoz. (1. dok.) Ebben utalt az elmúlt

<sup>1</sup> Hanák Péter 1978. Vidéken is hasonló a helyzet: Csongrádon az ellenzék támadást indít Szivák Imre szabadelvű képviselő ellen, mert az egyházi anyakönyvvezetés egyeduralma ellen voksolt, míg az ellenzék jelöltje az egyházi házasság kizárólagossága mellett szavazott.

<sup>2</sup> Ilyen volt például Eszes Mátyás is, akivel 1895-ben mint a 48-as Népkör tisztújító közgyűlési elnökével találkozunk a Csongrádi Közlöny 1895. február 10-i számának tudósításában; 1901-ben viszont már a polgári kör kormánypárti vezetői közé tartozik.

<sup>3</sup> Hegyi Antal nekrológia. Csongrádi Újság, 1923. júl. 15.

<sup>4</sup> A kapcsolat régebbi keletű: Hegyi Antal szoros barátságban állt a tápéi, majd szentesi képviselővel, Sima Ferencsel, aki híve volt Ugron Gábornak. Hegyi barátjaként Sima a 90-es években átvált Csongrádra korteskedni Hoch János megválasztása érdekében, mint ahogyan Hoch és Hegyi is Szentesre Sima ügyében.

<sup>5</sup> Tiszavidék, 1901. febr. 3.

30 év sérelmeire: a sokszor idegen országgyűlési képviselőkre, azok közömbösségére a csongrádiak bajai iránt. Javaslat: alakuljon új párt Független Magyarország-párt néven, amely kezébe veheti a választások ügyét.

Az új párt programját 1901. május 12-én a községi plébánia épületében összegyűlt meghívottakból alakult végrehajtó bizottság megszövegezte, majd a résztvevők egyhangúlag elfogadták. A kiáltvány és a közrebocsátott program mellett — Ludrovai Tóth István tollából — Függelék címen rövid elemzés jelent meg, amely az új párt megalakulását volt hivatott érvekkel alátámasztani. A Függelék Deák Ferenc politikájának bírálatával indul. Ludrovai Tóth István kiemeli a fő sérelmet, a „*virilis intézmény behozatalát, amely művelet által a legnépszerűlenebb és legönzöbbsébb emberek, kik az osztrák uralom alatt szereztek galád úton vagyomukat, jutottak a megyék, városok és községek önkormányzati jogainak vezetésébe...*” Csongrád lakosságösszetételének ismeretében megalapozottnak látszik véleménye, amely szerint az új körülmények között a hagyományos kisbirtokosi réteg háttérbe szorult. A meglévő pártok között a választóvonalat a közös ügyekhez való viszonyban húzta meg. Ennyiben az országos pártok vonalát követi.<sup>6</sup> A választásoktól az egészséges politikai felkarolását várja és ismételten csongrádi illetőségű képviselő választását követeli.

A párt 1901. május 12-én adta közre programnyilatkozatát. A programban keveredik a Függetlenségi és 48-as párt s az Ugron-féle frakció hatása, és kimutatható benne bizonyos mérsékelt agrárius befolyás is.<sup>7</sup>

A program az országos ügyekben híven követi a 48-as közjogi ellenzék álláspontját: követeli a teljes állami önállóságot az uralkodó személyének megtartása mellett, az önálló magyar hadsereget — ezen belül a magyar vezényleti nyelvet, a magyar tisztképző akadémiát és tisztiiskolák felállítását tüzéséggel és műszaki csoportokkal —, követeli, hogy a magyar hadsereg a magyar alkotmányra esküdjön. Az önálló magyar pénzügyek, magyar bank, bankjegyek követelése, az önálló magyar vámterület és közgazdasági berendezkedés igénye is jól illeszkedik az országos programhoz, mint ahogyan a magyar királyi udvartartás legalább féléves pesti tartózkodásának óhaját is fellelhetjük az említett programokban.

Az államigazgatással kapcsolatos teendőkből kettőt érdemes kiemelni. Az első előre mutat, s így szól: „a követválasztás titkos szavazással történjék”. Az általános választójog régi ellenzéki követelés: Kossuth 1851-es alkotmánytervében állást foglalt az általános választójog mellett. A 70-es évek elejétől e jog követelése az Országos 48-as Párt, illetve a Függetlenségi Párt programjának is fontos eleme, megtartja az 1893-as egyesített pártprogram is, kiegészítve azt a titkosságra törekvéssel. Az 1896. évi osztrák választójogi reform bevezeti a részleges titkos szavazást. A munkásmozgalom állandó követelése, illetve az ausztriai események következtében a magyar kormány sem zárkozhatott el a kérdés megvitatása elől.

A másik eleme a programnak a modern centralizált polgári állammal szembeni állásfoglalás, amely a megyei önkormányzati jogok érvényesítését, kiszélesítését követeli.

Sarkalatos pontja az iratnak az adókérdés. Az adóterhek általános növekedését mint a kisbirtokos réteg létalajját veszélyeztető tényezőt tekinti, ezért követeli a

<sup>6</sup> Mérei Gyula 1971. 87—110. — A csongrádi kis- és törpebirtokosok és napszámosok létszáma megközelítette az összlakosság 70%-át.

<sup>7</sup> A gondolathú egyezéseken túl még: Ugron Gábor 1890-ben kecskeméti képviselő volt, pártja a Duna—Tisza-közén, így Csongrádon is nagy befolyással rendelkezett a 48-as közjogi alapokon állókra. Az Ugron iránti szimpátiát növelte a parlamenti interpelláció is, amelynek előzményeiről a Tiszavidék 1901. febr. 3-i száma tudósít: jan. 28-án a járási bíróság utasítására Hegyi Antalt misézés közben előállították nyomtatvány által történt izgatás vádjával. Ezt az esetet kommentálta — a cikk szerint — Ugron felháborodottan a parlamentben.

birtokminimum megállapítását, s annak elidegeníthetetlenségét.<sup>8</sup> Az adóterhek súlyosbodásának jelentősége a már említett 1874. XXXIII. tc. következtében megnőtt: akinek adóhátraléka volt, nem szavazhatott a képviselő-választáson. Így vált különösen népszerűvé az agrárius berkekben abszolutizált földbirtok-felfogás, amely a földbirtok, a haza, a nemzet bonthatatlan egységét hirdette meg. E felfogás következményeként érhető tetten a földbirtok hazafiságának és a mobil tőke kozmopolitizmusának szembehelyezése, amely végsősoron a századvég antiszemitizmusához vezetett. Az ellenzéki és a katolikus néppárti körtől ez tartja távol a fejlődő városi élet zsidó származású vállalkozóit, értelmiségi rétegét. A polgári házasság, a polgári anyakönyvezés választja el a csongrádi pártprogramot Justh Gyuláékétól és fűzi Ugron Gáborékhoz. Ezt bizonyítja a következő részlet is: „*A polgári házasság és polgári anyakönyvezés, melyek nemzeti hagyományainkkal merőben ellenkeznek, revízió alá vétessenek.*” A program fellép a korrupció ellen is, a választások tisztasága érdekében.

A helyi ügyek az országos feladatokkal összevetve a program töredékét adják. Az alkotmányos érzelmű tisztviselők megbecsülése, Csongrád rendezett tanácsú várossá válásának igénye adja a program e részének gerincét. A képviselő állandó csongrádi lakásának követelése is erőteljes, amely azonban megszokott jelensége a dualizmus kor politikai életének. A programot 63 aláírás zárja, köztük Hegyi Antal pártvezéré.

Hegyi Antal politikai pályafutása fordulatokban bővelkedő, ezért érdemes néhány mondattal bemutatni. Nyughatatlan szelleme, nem utolsósorban gyakorlati tevékenysége szembeállítja előbb a város, majd a vármegye vezetőivel. A Legyen világosság c. munkájában fejtegeti, hogy Sohlya Gyula főjegyző és Réti Ferenc főszolgabíró az ellene folyó „hadjárat” két fő zászlóvivője.<sup>9</sup> 1892 után szembekerül saját megyés főpásztorával is, Schusztér Konstantin váci püspökkel, aki többször Vácra rendeli, és eltiltja a választási mozgalmakban való részvételtől. Hegyi mentalitását jól jellemzi, hogy amikor 1896 januárjában megalakul a Magyar Gazdaszövetség, majd ennek irányításával a fogyasztási szövetkezet, a csongrádi plébános megteremtí a kapcsolatot a Gazdaszövetség és a helyi — általa alapított — katolikus népkör között. Hamarosan Csongrádon is megalakul a keresztény fogyasztási szövetkezet helyi szervezete, természetesen Hegyi Antal irányításával. A „*nép természetes vezéréként*” — mint plébános — veszi kezébe az ellenzéki zászlót is. A Tiszavidék tudósít a korteskedés mozzanatairól, arról a kiválóan rendezett jelenetről is, amelyben Hegyi ezüstitálcán veszi át a díszes kötésű programot,<sup>10</sup> mint később kiderült, nem egyetlen jelöltként Csongrádon.

A kormánypárt képviselőinek előzetes tevékenységéről a Csongrádi Lap tudósított. Hírei, tudósításai hű képet festettek a párt helyi politizálásáról, amelynek szervezeti keretét a Polgári Kör jelentette, természetesen az államhatalom illusztris képviselőinek felvonulásával.<sup>11</sup> Szeptember végére már elkészült a szabadelvű program is, amelyet a Csongrádi Lapban jelentettek meg. (6. dok.) Az „örökzöld” csongrádi témák (a Duna—Tisza csatorna csongrádi torkolata, a nagyréti és szentesi híd, a csanyteleki út megépítésének óhaja stb.) mellett megfogalmazták a törvényhozás teendőit is az elkövetkezendő időszakra, többek között például a választási törvények „komoly” megvalósítását. Kicseng a programból a korra oly jellemző nemzetiség-

<sup>8</sup> Mint a kor emberének általában, Ludrovai Tóth Istvánnak is sok gondja volt az adóhatóságokkal. Éppen a programkészítés időszakában több esetben is felszólítást kapott adóhátraléka rendezésére. Az iratok elvesztek, de a levéltári mutatók tanúsítják a tény gyakoriságát.

<sup>9</sup> Hegyi Antal 1896. 2—4.

<sup>10</sup> Tiszavidék, 1901. szept. 22.

<sup>11</sup> Tiszavidék, 1901. márc. 10.

ellenesség is: követelik, hogy a magyar föld csak a magyaroké legyen; és célul tűzték ki a kötött birtokok „farmbérletekké” alakítását is. A program közigazgatási vonatkozásokat is érint, ezek között van a csongrádi rendezett tanácsú városi státus visszaállítása és a néppel emberségesen bánó közigazgatás említése is.

Mindkét program követelményként említi a választások tisztaságának megőrzését. A választási korrupció elleni fellépés jogi garanciáját az 1899. XV. tc. megalkotása jelentette, amely törvény a választási bíraskodást szabályozta. Megalkotásában részt vett Csongrád város korábbi képviselője: Szivák Imre, aki ügyvédként, jogi íróként kezdte politikai pályafutását. A történelem fintora, hogy a csongrádi képviselő részvételével készült törvény az 1901-es választások után éppen Csongrád ellen fordult, és okozta a már említett állapotot.

Ezek után vizsgáljuk meg, milyen társadalmi bázisra építhettek Hegyiék, illetve a szabadelvű párt. A Hegyi által vezetett ellenzék már jóval a választások előtt, 1901 tavaszán, nyarán megkezdte politikai szervezkedését és propagandáját. Ennek sikeres lépései voltak a „Független Magyarország-párt” és Népkör megalakításával összefüggő akciók, amelyekről részletesen beszámol Hegyi lapja, a Tiszavidék.<sup>12</sup>

Hogy az ellenzék új párt- és egyetelalakítási törekvéseit miért támogatták ilyen lelkesen — amelyről a dokumentumok is tanúskodnak —, annak az oka egyértelmű: a helyi hatóságok 1900 októberében — nem alapszabály szerinti működésre hivatkozva — felfüggesztették a 48-as kör működését, s így az ellenzék Hegyi és Ludrovai Tóth, mint a 48-as függetlenségi politika folytatói köré csoportosult.<sup>13</sup>

Hegyiék elsősorban a középparasztság széles rétegére támaszkodhattak, amelyet a Független Magyarország-párti Népkör alakulói ülésén résztvevő közel hetven csongrádi személye is bizonyít. Ezek túlnyomó többsége ugyanis középparaszt és módosabb parasztgazda volt, akik több szállal is kapcsolódtak a Hegyi által irányított keresztény takarékpénztárhoz és malomhoz. Tehát gazdasági érdekük is a politizáló plébánoshoz kötötte őket. Hiteles adataink híján csak következtethetünk arra, hogy Hegyi a választójogból kirekesztett többeszes kubikos réteget maga mögött tudhatta, hiszen a helyi, újjászervezett szocialista mozgalom vezetője, Huszka Mihály Kunszentmártonban lépett fel jelöltként,<sup>14</sup> ezért az államhatalommal szembeni ellenzékiiségnek egyetlen politikai lehetősége a Hegyivel való szimpatizálás maradt. Egyébként Hegyi népszerűségét izgató-bátor hangú prédikációin túl még erősítette az is, hogy nap mint nap ki volt téve a hatóságok zaklatásainak, amelyekkel őt a politikai küzdőtérrel akarták eltávolítani.<sup>15</sup>

Az ellenpárt táborát az államhatalom képviselőin kívül, éppen a liberális eszmék erőteljes hangoztatása miatt, az egyre izmosodó kispolgári- értelmiségi zsidó réteg is erősítette. Ehhez az erős kötődéshez számottevően hozzájárult Hegyi szinte mértéktelen antiszemitizmusa is. Az államhatalomtól függő kisszámú értelmiségi és hivatalnok csoport Csongrádon is a kormányzó párthoz csatlakozott.

A Polgári Kör vezetőit is ott találjuk a Szabadelvű Párt helyi soraiban. Köztük a Keresztény Gőzmalom ellenlábását, a gazdag malomtulajdonost, Eszes Mátyást,

<sup>12</sup> Tiszavidék, 1901. aug. 4.

<sup>13</sup> Tiszavidék, 1901. máj. 19., jún. 9. A 48-as kört ért atrocitásokról a Tiszavidék — Hegyi Antal lapja — 1901-es évfolyama folyamatosan tudósít. 1901. jan. 27.: a kör helyiségét lepecsételték, átadták a fogyasztási szövetkezetnek, amelynek árudája leégett. A kör iratait, könyveit széthordták. 1901. szept. 1.: még az előző év okt. 26-án fölfüggesztették a kört, mert nem az alapszabálynak megfelelően működött. 1901. aug. 24.: a belügyminiszter — Széll Kálmán — felülvizsgálta az ügyet és engedélyezte a kör működését.

<sup>14</sup> Bodrogközi Zoltán 1929. 76—77.

<sup>15</sup> Hegyi Antal 1896. 6.

de a csongrádi értelmiség két alkotó-publicista-tanár egyéniségét: Sághy Mihályt és Éder Jánost is. Éder egyúttal a Csongrádi Lap Hegyi által állandóan támadott főszerkesztője volt.<sup>16</sup>

Az így kirajzolódó politikai erőterben a tulajdonképpeni választási küzdelem 1901 augusztusában kezdődött. „*Legyen már egyszer vége az áldatlan pártharcnak!*” — hívta fel olvasóinak figyelmét a Csongrádi Lap augusztus 4-i száma, s egyúttal Szivák Imrében találta meg azt a jelöltet, aki a helyi pártharcokon felülkerekedve Csongrád képviselője lehetne, a kormánypártot erősítve.<sup>17</sup> Szivák annak ellenére, hogy Hegyi akciója buktatta ki 1892-ben a csongrádi mandátumból, nem is egészen alaptalan váddal,<sup>18</sup> eléggé népszerű volt Csongrádon, ha másért nem, a Kiskunfélegyházáról ide vezető vasúti szárnyvonal kiharcolásáért.<sup>19</sup>

Azonban Szivák Imre jelölésének ábrándja igen gyorsan szertefoszlott, mivel maga a jelölt utasította vissza azzal, hogy neki a fehértemplomi választásokon kell helytállnia, mert az ő személye ott a garancia: nehogy nemzetiségi képviselőt válasszanak meg. De hogy a csongrádiak ne maradjanak szabadelvű párti jelölt nélkül, maga helyett ajánlja vejét, Baross Jánost. Az új jelöltet, aki tehetséges és képzett belügyminisztériumi fogalmazó és az Országos Magyar Gazdasági Egyesület tisztségviselője volt, Széll Kálmán miniszterelnök is támogatta.<sup>20</sup>

Mivel Hegyi ellenzékiége eltért a 48-as függetlenségi politikától, a pártvezetés Gaál Jenő budapesti ügyvédet küldte le Csongrádra jelöltnek, akinek politikai fellépését a plébános lehetetlenné tette, hasonlóképpen a helyi földbirtokos, Faragó Antal függetlenségi párti indulása sem látszott sikeresnek.<sup>21</sup> Ezek a személyi ügyek is hozzájárultak tehát ahhoz, hogy a választási küzdelem finisében csak két jelölt: Baross János és Hegyi Antal maradt talpon.

Hegyit szeptember 15-én jelölték képviselőnek választói, a fentebb elemzett Független Magyarország-párti programmal, aminek tényét az Ugron-párt egyik markáns egyénisége — Bartha Miklós — örömmel vette tudomásul.<sup>22</sup> Bizonyítéka ez is a helyi ellenzékiek Ugron orientációjának.

### A választási küzdelem eseményei

Sajnos, a választási küzdelem, az úgynevezett korteshadjárat eseményeiről alig maradt fenn dokumentum, így például a korban annyira divatos kortesversek is lapanganak valahol, noha a korábbi választások időszakából számtalan megőrződött. A tipikus kortesfogásokról, az etetésről-itatásról, lefizetésről is csak a későbbi kúriai, majd parlamenti vizsgálat tájékoztat.

A választásokat közvetlenül megelőző kormánypárti visszaélésekről is mindössze Hegyi Antalnak a belügyminisztériumba címzett távirata tanúskodik: eszerint egyeseket, ha nem a szabadelvű jelöltet támogatják, kölcsönök felmondásával fenyegetett meg az alispán. A vármegeye választávirata tagadta Hegyi vádját.<sup>23</sup>

<sup>16</sup> *Kárász József* 1974. 31.

<sup>17</sup> *Csongrádi Lap*, 1901. aug. 4.

<sup>18</sup> *Hegyi Antal* 1896. 8.

<sup>19</sup> *Váry Gellért* 1974. 148.

<sup>20</sup> *Csongrádi Lap*, 1901. szept. 22. Fehértemplom ma Jugoszláviában Bela Crkon. Jelentős német és szerb nemzetiségi központ volt.

<sup>21</sup> *Szentes és Vidéke*, 1901. szept. 19.

<sup>22</sup> *Tiszavidék*, 1901. okt. 6.

<sup>23</sup> *Csongrád Megyei Levéltár Szentesi Fiókleveletára* (továbbiakban: CSML (SzF) Alispáni általános iratok 930/1901.

Vizsgáljuk meg ezek után a választói névjegyzéket.<sup>24</sup> Az 1874-es választójogi törvény értelmében Csongrádon 1901-ben 848 személy felelt meg a törvényben meghatározott vagyoni és műveltségi cenzusnak, illetve nem volt adótartozása.<sup>25</sup>

A csongrádi választók a nagyközség összlakosságának alig 3%-át tették ki. Az országos átlagnak ez jóval alatta volt; magyarázata a vidék gazdasági-társadalmi szerkezetében kereshető: hiszen a nagy létszámú szegényparaszti és kubikos réteg kívül rekedt a választójoggal rendelkezők körén. Nem növelte a jogosultak számát jelentős mértékben a vékonyka polgárosult középréteg sem. A névjegyzék elemzése során kiderült, hogy a választók 64,5%-a földbirtoka alapján jogosult, de így is csak minden negyedik földtulajdonos voksolhatott. A kereskedő-iparos réteg létszáma alig másfélszáz, míg a választásra jogosultaknak csupán 7,5%-a volt értelmiségi: elsősorban tanító, ügyvéd, orvos.

A választásokat a szokásos védőintézkedések előzték meg: 38 csendőrt vezényeltek Csongrádra,<sup>26</sup> a választási bizottság elnöke és helyettese pedig garantáltan kormánypárti volt.<sup>27</sup>

1901. október 10-ére tűzték ki a csongrádi választások időpontját. A nyílt választások gyakorlata szerint először sorshúzással meg kellett határozni, melyik jelölt választói kezdik a szavazást. Már ekkor lehetőség nyílt a visszaélésre: a két jelölt nevét tartalmazó papírtekercs különböző vastagságúra „sikerült”, így a kormánypárti elnök már a sorshúzás előtt tudta, hogy a Baross-párti választók szavaznak először. Ez kedvezett Barosséknak, mert a délelőtti eredmények ismeretében a kora esti órákban zajló vegyes választásokon még tudtak „igazítani” újabb szavazók mozgósításával.<sup>28</sup> Erre szükség is volt, mert a választások időarányos eredményei fej-fej melletti küzdelmet hoztak.

#### A választások időarányos eredményei<sup>29</sup>

Idő	Jelölt: Baross Imre	Idő	Jelölt: Hegyi Antal
9 <sup>00</sup>	40 szavazat	14 <sup>00</sup>	85 szavazat
10 <sup>15</sup>	95 szavazat	15 <sup>00</sup>	150 szavazat
11 <sup>00</sup>	135 szavazat	16 <sup>00</sup>	202 szavazat
11 <sup>30</sup>	170 szavazat	17 <sup>00</sup>	230 szavazat
13 <sup>00</sup>	242 szavazat	18 <sup>00</sup>	250 szavazat

Hegyiék az esti vegyes választások előtt 8 szavazattal előzték meg Baross, annak ellenére, hogy 18 Hegyi-párti választót kora délután „visszavetettek”.<sup>30</sup>

A választásokon a jogosultak közel 80%-a nyilvánított véleményt, ami a korabeli viszonyok között aktív részvételnek számított. Az este háromnegyed nyolckor befejezett választásokon Baross János győzött 337 szavazattal a 317 szavazatot gyűjtött Hegyi Antal előtt. Hegyiék a vereség okait keresve alighanem helyesen lát-

<sup>24</sup> Csongrádi Múzeum (továbbiakban: CSM) Ludrovai-hagyaték Ltsz. 88.2.1.

<sup>25</sup> Kovács Endre 1979. 1212–14.

<sup>26</sup> CSML (SzF) Alispáni általános iratok 930/1901.

<sup>27</sup> Tiszavidék, 1901. okt. 13.

<sup>28</sup> Tiszavidék, 1901. okt. 20.

<sup>29</sup> CSML (SzF) Alispáni általános iratok 930/1901.

<sup>30</sup> Tiszavidék, 1901. okt. 27.

ták, hogy ehhez hozzájárultak a kormánypártot támogató hatósági akciók, ugyanakkor okkal hibáztathatták az Ugron-párt vezetését is, amiért segítségnyújtása csupán „egy-két táviratra szorítkozott”.<sup>31</sup>

A választások mérlegét megvonva megállapíthatjuk:

- a helyi előzetes várakozásnak megfelelt a kialakult kép, amint azt a Tiszavidékben nyilvánosságra hozott, név szerint leadott voksok mutatják,
- a szabadelvűek táborában a birtokos parasztság mellett ott találtak a zsidó kispolgárokat, az értelmiségieket és az állami tisztviselőket, akiket a Szabadelvű Párt liberalizmusa vonzott,
- Hegyire szavazott a birtokos parasztság többsége,<sup>32</sup> a plébános antiszemitizmusa azonban távoltartotta és eleve az ellentáborhoz sodorta a város zsidó vállalkozó és értelmiségi rétegét.

Összességében megállapíthatjuk, hogy ezen az ellenzékiségéről híres vidéken a kormánypárt nem várt mandátumhoz jutott, az Ugron-párt pedig egy majdnem biztos parlamenti helytől esett el.

### A választás után

A képviselőválasztás vihára még alig vonult el, amikor a Csongrád Megyei Ellenzék 1901. október 30-i száma közölte Nagy Pál Imrének a királyi kúriához intézett beadványát Baross János ellen. A vád: Baross János visszaéléssel jutott szavazatokhoz.

Az ezt követő kúriai vizsgálatból azonban a vesztes fél, Hegyi Antal és köre sem maradt ki: a Csongrádi Lap 1902. február 8-án már a vizsgálat megindulásáról tudósított. Az etetés, itatás — ahogyan a kor nevezte — tehát parlamenti ügyé terebélyesedett. Az Országgyűlés képviselőházának irományai VII. kötete őrzi az ügy kivizsgálására alakult „külön bíráló bizottság véleményes jelentését”, a bizottság üléseiről felvett jegyzőkönyvet, amelyet a Tisztelt Ház elé terjesztettek.

A vizsgálat 1902. febr. 27-én kezdődött és majd egy évig tartott, jogi keretét a már említett választási bíráskodás kúriai törvénye adta.<sup>33</sup>

Lapozzuk a jegyzőkönyvet! A Nagy Pál Imre és társai csongrádi lakosok által, az 1901. évi október hó 10-ik napján Csongrádon megtartott képviselőválasztás érvénytelenítése iránt beadott kérelmet a kúria megtárgyalta, majd ítélete alapján a képviselőház vizsgálatot rendelt el. Az érvénytelenítés indoka, „hogy az érvénytelenített választás alkalmából a csongrádi választókerületben oly jelenségek merültek fel, amelyekből arra lehet következtetni, hogy az etetés és itatás nagyobb mérvben üze-  
tett”.<sup>34</sup>

Az országgyűlés vizsgálóbizottságot nevezett ki az ügy további felderítésére, amelynek tagjai: dr. Szeless József, Justh Gyula és Nyegre József voltak.<sup>35</sup> A kúria vizsgálati adatai szerint az 1901-ben érvényes képviselőválasztás névjegyzékében 848 választó szerepelt, akik közül a Baross-párti vacsorákon 63-an, a Hegyi-párti etetés-itatáson 220-an vettek részt. 273 szavazót nem hallgattak ki.<sup>36</sup>

<sup>31</sup> Tiszavidék, 1901. okt. 23.

<sup>32</sup> Tiszavidék, 1901. okt. 27., nov. 3.

<sup>33</sup> *Ruszoly József* 1980. 315—316.

<sup>34</sup> OKI VII. 337.

<sup>35</sup> Uo. 338.

<sup>36</sup> Uo. 338.



A parlamenti bizottság két tagja, Justh Gyula és Szeless József 1902. szeptember 21-én érkezett meg Csongrádra, és további 80 embert hallgattak ki, de újabb tényeket nem tártak fel.<sup>37</sup>

A nyomozás alaposágát mutatja a részletes jegyzőkönyv, amelyből kiderül: melyik választó, melyik kocsmában — esetleg a plébánián — mit fogyasztott (pl. a plébánia udvarán az „56., 58. sz. a. kihallgatott tanúk 1-1 pohár sört kaptak, 1 szelet kenyeret, 1 pohár pálinkát, 5. kis disznóhúst, 17. ehhez egy pohár sört stb.” Az ellenpárt ellátása is hasonló: „a választás napján a Schönfeld-féle vendéglőben 1 pohár sör és kifli, kevés pálinkából stb. álló ellátásban részesült 30”...)<sup>38</sup> Az ügyben szereplő vendéglők a következők voltak: Schönfeld Adolf, Kaszaniczky Dénes, Fekete Lajos, Szlávik János és Dávai Béla vendéglője. Érdemes kiemelni a jegyzőkönyvből néhány, a vendégül látásra alkalmas szolgáltató ürrüget: például Fekete Lajos okt. 30-án ünnepelte 50. születésnapját, amely alkalomból vacsorát rendezett. A kúria megállapította, hogy 1852. ápr. 10-én született! Kaszaniczky Dénes október 6-án névnapját és háza befejezését ünnepelte. A valóság: a ház már 1900-ban állt, névnapjának előestéje október 9-ére esett.

De idézhetnénk a többi hasonló esetet is. A bizottság két oldalról közelítette meg a kérdést: egyrészt megvizsgálta Baross János személyes felelősségét és magatartását, ugyanakkor vizsgálta azokat a tényeket, amelyek a „választók megvesztegethetőségét és erkölcsi süllyedését tanúsítják, amelyből a csongrádi választókerületben a választásnak hasznohajtó üzlettel való elfajulására lehet következtetni”.<sup>40</sup> A bizottság alátámasztotta a kúria ítéletét az első számú kérdésben: egyetértett Baross János megválasztásának érvénytelenítésével. A második esetben azonban nem javasolta a képviselőháznak a választókerület képviselőküldési jogának felfüggesztését. Az indoklás részletes. Lényege: nem bizonyítható, hogy a választók etetéshez-itatáshoz kötötték volna szavazatukat, „a Curia megállapítása szerint is, kapacitálások nem történtek, tehát a választók nem befolyásoltattak, de azok pártállása már megelőzőleg ki volt jegecedve, ... az összes adatok és jelenségek mérlegelése alapján a csongrádi választókerület választó polgárai megvesztegethetőségére, meglazult erkölcsi érzékére stb. következtetni egyáltalában nem lehet”.<sup>41</sup>

A végső szót az országgyűlés 1902. november 14-i, pénteki ülésén mondták ki. A jelenlévő képviselők többsége — 221 fő — nem fogadta el a bizottság javaslatát, és az 1899. XV. tc. 140. §-a alapján a csongrádi kerület képviselőküldési jogát az 1901—1905-ös törvényhozási ciklusra felfüggesztette.<sup>42</sup> Az ítélet célja az volt, hogy a további esetekről elrettentsen: „... minthogy a Cúria ítélete megtorolta már annak a megválasztott képviselőnek eljárását, aki a törvény ellenére etetett és itatott, most itt az idő, hogy a t. képviselő ház torolja meg a választókerülettel szemben”.<sup>43</sup>

A felfüggesztés mellett szavaztak többek között Csernoch János, Justh Gyula, Mikszáth Kálmán, Bartha Miklós, gr. Bethlen István. A másik oldalon találjuk viszont Széll Kálmánt, Szivák Imrét, gr. Tisza Istvánt. Nem voltak jelen a szavazáson Kossuth Ferenc és Ugron Gábor. A felfüggesztő határozat megjelent a Budapest Közlönyben. A hírre az Alföldi Ellenzék 1902. november 16-án reagált „Az ország szé-

<sup>37</sup> Alföldi Ellenzék, 1902. szept. 24.

<sup>38</sup> OKI VII. 339—340.

<sup>39</sup> Uo. 342—343.

<sup>40</sup> Ruzsoly József 1980. 315—316.

<sup>41</sup> OKI VII. 346.

<sup>42</sup> OKN VIII. 404.

<sup>43</sup> Uo. 402.

gyene” című cikkében. Egy későbbi számában — november 19-én — példátlanul minősítette az esetet, amely 800 embert fosztott meg politikai jogaitól.

A határozatot megkapta Csongrád központi választmánya is, kifüggesztették, és a lakosság 60 napig olvashatta. (8. dok.) Az alispáni iratok között található az a másolat is, amely a nov. 14-i parlamenti ülés jegyzőkönyvéről készült, s tartalmazza a szavazás menetét, a leadott szavazatok számát, arányát.

Még tartott a bizottság vizsgálata — miközben Baross a kúriai ítélet már függesztette —, amikor a háttérben megindult az újabb szervezkedés a mandátumért,<sup>44</sup> amely a későbbi határozat értelmében nem járhatott sikerrel.

### Összegzés

A századfordulóra egyre nehezebbé vált a dualizmus mélyülő válságának leplezése. A megbuktatott Bánffy Dezsőt követő Széll Kálmán — akit az ellenzék Magyarország vezérigazgatójának gúnyolt — a „jog, törvény, igazság” hármas jelszavával ígért tiszta kezű kormányzást az ellenzéknek.

Az 1901. évi választásoknak a Széll Kálmán-i politika eredményeként kialakuló erőviszony-változásokat kellett volna demonstrálniuk. Az események azonban nem a várt eredményeket hozták.

A csongrádi kerületben a szabadelvű liberális töltetű program sikert hozott ugyan, és mandátumhoz juttatta Baross Jánost, hiszen a Hegyi Antal iránti ellen-szenv még azokat is táborába sodorta, akik addig az ellenzék valamelyik csoportja tagjának vallotta magát, de a kúriai vizsgálat és annak következménye nemcsak az új képviselőt fosztotta meg székétől és Csongrádot képviselőválasztó jogától, hanem a tiszta kezű kormányzást ígérő szabadelvű kormányzatra sem vetett jó fényt. Tehát a helyi választási harcban részt vevő felek közül egyik sem tudott markánsan körvonalazott utat mutatni, amely a vidék gondjainak megoldásához vezethetett volna.

## DOKUMENTUMOK

### 1

#### A CSONGRÁDI KÖVETVÁLASZTÓK FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG-PÁRTI PROGRAMJA (részletek)

Alulírottak Csongrád városi követválasztó polgárok becsületszavunkra ígérjük és fogadjuk, hogy a folyó 1901. évben megtartandó országgyűlési képviselőválasztáson szavazatainkat csak azon képviselő jelöltre adjuk, ki becsületszavára ígéri és fogadja, hogy magáévá teszi és országgyűlési képviselői működésében mindenkor híven követi a következő programpontjainkat és megállapodásainkat [...]

<sup>44</sup> Kossuth Ferenc 1902 júniusában levelet írt Ludrovai Tóth Istvánnak, amelyben kéri, hogy az általa pártfogolt Polónyi Gézát támogassa csongrádi képviselővé választásában. De próbálkoztak hasonló céllal a szabadelvűek is: pl. Kumlányi Ferenc esztergomi prelátnak kanonok. (CSML (SzF) Főispáni bizalmas iratok 14/1901.)

## II-ik rész

A megyei és helyi ügyekben kívánjuk és követeljük:

1-ször: Hogy a jelenlegi gonosz és erőszakos közigazgatási rendszer képviselői a vármegye és községek éléről kíméletlenül eltávolíttassanak, s helyükbe alkotmányos érzelmű és törvényt tisztelő tisztviselők alkalmaztassanak.<sup>1</sup>

2-szor: Csongrád községe minél előbb méltóságának megfelelő rendezett tanácsú várossá fejlesztessek.

3-szor: A megválaszolendő képviselőnek a választó közönséggel való érintkezés végett Csongrádon állandó lakással kell bírnia,<sup>2</sup> és kötelessége a megyei és városi közgyűléseken részt venni, és ott a nép szabadsága és érdekei felett őrködni.<sup>3</sup>

A római katolikus főünnepségeken Csongrádon tartózkodni, és azokon működéséről választóinak számot adni, s őket minden közérdekű dologról kellőleg tájékoztatni, és ebbeli kötelességének teljesítésére becsület szavát írásban kell lekötni.<sup>4</sup>

Kelt Csongrádon 1901. évi május hó 12-én

Hegy Antal                      Ludrovai Tóth István

(63 aláírás)

*A Csongrádi Múzeum. Ludrovai Tóth István hagyatéka. (A továbbiakban: Ludrovai-hagy.) Ltsz. 88.2.2. — Kézírt fogalmazvány.*

1. A programot megfogalmazó Ludrovai Tóth Istvánnak mély ellentétei voltak a vármegye főispánjával, dr. Vadnay Andorral — így érthető a erőteljes fogalmazás. Vö. Tiszavidék, 1901. máj. 12.
2. A századvég csongrádi képviselői mind vidékiek voltak: Szivák Imre (1886—1892), Hock János (1892—1896), Gajári Ödön (1896—1900), Dienes Márton (1900—1901).
3. Áttekintve a közgyűlési naplókat, nem találkoztunk az országgyűlési képviselők nevével a jelenlévők között. Legfeljebb csak úgy, hogy a képviselőtestület feladattal bízta meg a képviselőt. CsML (SzF) Közgyűlési jegyzőkönyv 1903. márc. 17.
4. Valószínű, hogy a program nyomtatásban is megjelent, erre a „Függelékként kinyomandó” Ludrovai bejegyzés utal. Sajnos eddig a nyomtatott példány nyomára nem bukkantunk. Ludrovai hagy. Ltsz. 88.2.2. (4. lap).

## 2

### SAJTÓTUDÓSÍTÁS A FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG-PÁRT CSONGRÁDI ALAKULÓ ÉRTEKEZLETÉRŐL

A Független Magyarország-párt múlt vasárnap (máj. 12.) tartott szervezkedő értekezletéről tudósításunk a következő:

Az értekezleten dacára, hogy csak tántoríthatatlan párthívek voltak meghíva, oly nagy számban jelentek meg a választó polgárok, hogy a plébánia nagy termébe tervezett tanácskozást a parókia udvarán kellett megtartani. Hol mintegy 1500-an jelentek meg. Ludrovai Tóth István végrehajtó bizottsági elnök megnyitva az értekezletet, szép beszédben fejtette ki azokat az állapotokat, melyeken segíteni „itt az idő, most vagy soha”. Ő mint mondá, a segítséget egyedül a Független Magyarország-párt alakításában látja, s éppen ezért kérte a jelenlevőket, hogy figyelemmel hallgassák végig a végrehajtó bizottság által kidolgozott programot<sup>1</sup>.

S azután határozzanak, hogy elfogadják-e azt vagy nem!

Kívánnak-e még valamit hozzá toldani, vagy kihagyni belőle? Rásonyi Pap Gedeon a végrehajtó bizottság jegyzője rövid szavakban előadva az új párt létesítésének történetét, felolvassa a megválasztandó országgyűlési képviselő elé terjesztendő programot, mely nyíltan kimondja, hogy az azokban foglaltak betartásáról a képviselő jelölt reverzálist adni köteles.

Ezután Ludrovai Tóth István előterjesztésére pártvezérnek egyhangú lelkesedéssel Hegyi Antal választotta meg. Hegyi Antal meghatóan tárta fel azt a töméntelen meghurcoltatást és üldöztetést, aminek minden oldalról ki van téve, s éppen ezért kérte az értekezletet, hogy kíméljék meg őt ezen tisztségtől. Nagy lelkesedés követte a kijelentést; senki mást nem fogadva el az értekezlet pártvezéréül, egyedül csak Hegyi Antalt, ki látva, hogy a visszahúzódas ki van zárva, elfogadta a pártvezérséget, s terjedelmesen, pontonként megmagyarázta a programot. Nem volt ahhoz senkinek hozzátenni valója, sem kihagyni való belőle. Egyhangúlag lett az mindenben elfogadva, mert belátták, hogy ha még ezzel a képviselő választással sem orvosolhatják bajukat, akkor soha.

A végrehajtó bizottság az értekezleten 80 tagúvá egészített ki, kik mindannyian aláírták az értekezlet által elfogadott programot, elhatározva egyúttal, hogy azt ki nyomtatva, kivétel nélkül az összes választó polgárnak meg fogják küldeni.

Az értekezlet mintegy két órán keresztül tartott [...]

*Tiszavidék, 1901. máj. 19.*

1. A pártprogramot l. 1. dok.

### 3

## A TISZAVIDÉK CIKKE A A FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG-PÁRT NÉPGYŰLÉSÉRŐL

Tisztelgés. A Független Magyarország-párt folyó hó 6-án, Úrnapján díszjelvények átadása végett Hegyi Antalnál tisztelgett, melyről a tudósításunk a következő:

A gyülekezés reggel fél kilenc órakor volt az Úri utca 3. sz. alatti háztelken. Pont 9 órakor indult meg a menet nemzeti színű zászlók alatt zenekísérettel a plébánia felé.

A menetet 12 fehérruhás leány nyitotta meg. A Kossuth teret már megszámlálhatatlan emberáradat borította el. A parókiára érve egy 12 tagú küldöttség járult a pártvezér elé, s miután Rásonyi Pap Gedeon a küldöttség, illetve a párt nevében felkérte, hogy az egész párt az udvaron várja vezéré, jelenjék tehát ott meg. Hegyi Antal megjelent a több ezer főre menő tisztelgők előtt. Lelkes éljennel fogadták. Ludrovai Tóth István mint a végrehajtó bizottság elnöke meleg szavú, szabad eszméktől áthatott beszédében üdvözölte a pártvezért, felkérte őt, hogy a díszjelvényeket fogadja el. Ezután Vári Etelka egy alkalmi verset mondott, s díszes ezüst tálcán adta át a jelvényeket, a vállszalagot és a párt díszkötésű programját. A nemzeti színű selyem vállszalag három méter hosszú s harminc centiméter széles, két végén gazdag arany rojtokkal, melyen arany betűkkel e szavak olvashatók: „Független Magyarország-párt.” Az átadott program nemzeti színű selyem kötésű, első lapján arany betűkkel ezen felhívással: „A csongrádi országos képviselő választók Független Magyarország-párti programja.”

Hátlapján ugyancsak arany betűkkel ez olvasható:

„Nagyságos és főtisztelendő Hegyi Antal római katolikus plébános úrnak mint lelkes vezérének — tisztelet jeléül: a Független Magyarország-párt.”

Szívreható beszéd kíséretében fogadta el Hegyi a díszjelvényeket s felolvasta az átvett programot, azt az egész gyülekezet egyhangú lelkesedéssel fogadta el. Ezután meleg hangon köszönte meg a sokaságnak az iránta tanúsított kitüntetést és ragaszkodást. Végül a végrehajtó bizottság határozatához híven kihirdetettvén, hogy ezt a programot minden választó megkapja, kerületenként 3—3 nem választó polgárnak egy-egy példány adatott, hogy annak tartalmát a nem követválasztók is ismerjék meg. *Tiszavidék, 1901. jún. 9. Tisztelgés.*

#### 4

## A FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG-PÁRTI NÉPKÖR ALAPSZABÁLYA (részletek)

### I. Fejezet Általános rész 1. §

A társaskör címe: „Független Magyarország-párti Népkör.” Ennek megfelelőleg pecsétje is ugyanezen körirattal és az alakulási évszámmal „1901” van ellátva.  
Székhelye: Csongrád.

### 2. §

A „Független Magyarország-párti Népkör” célja:  
Csongrád nagyközség polgárainak lelkében Magyarország állami önállóságának eszméjét fönntartani és fejleszteni, az alkotmányos jogok gyakorlása iránt való érdeklődést előmozdítani és őket azokra a törvény korlátai között kitanítani, a közmívelődést és összetartást elősegíteni, a társadalmi békét fönntartani, a polgárok anyagi jólétét a közgazdasági és okszerű földművelési kérdések felkarolása által fokozni és a hazaellenes törekvéseknek útját állani.

### 3. §

A népkör, mint politikai és társadalmi intézmény, az állami törvények által megengedett alkotmányos és társadalmi eszközökkel törekszik hazafias és emberbaráti céljait elérni. Ezen az alapon hat a magyar fajszeretet ébresztésére s az erkölcsi és társadalmi erők fejlesztésére. Társas összejövetelek által az együvé tartozás; felolvasások, szabad előadások és barátságos értekezletek által az összmívelődés és vagyonosodás ápolására törekszik; anyagilag pedig feladatának ismeri a segélyre szoruló egyének, különösen a vagyontalanok, árvák, özvegyek és munkások érdekeinek felkarolását, valamint a hozzáforduló ügyes-bajos polgároknak tanáccsal és útmutatással való támogatását.

## II. Fejezet

### A tagok jogai, kötelességei, kilépése és kizárása

#### 6.

A „Független Magyarország-párti Népkör”-nek vallás és társadalmi különbség nélkül tagja lehet minden feddhetetlen jellemű, 20-ik életévét betöltött, magyarhonos, helybeli vagy vidéki illetőségű egyén.

A tagok feloszlának:

- a) rendes;
- b) pártoló;
- c) alapító;
- d) tiszteletbeli tagokra.

Rendes tagok csak férfiak lehetnek, kik alább a 10. §-ban meghatározott tagdíjat és illetéket lefizetik.

Pártoló tagok férfiak és nők is lehetnek, kik tetszés szerinti, de legalább 1 korona évi összeggel járulnak a népkör céljainak előmozdításához.

Alapító tagok hasonlóképp férfiak és nők is lehetnek, kik a meghatározott évi illetékek, illetve tagsági díjak helyett a 10. §-ban előírt tőkét lefizetik.

Tiszteletbeli tagok végre azon férfiak és nők lehetnek, kiket a magyar haza, a város vagy a népkör érdekeinek előmozdítása körül szerzett érdemeiként a közgyűlés dísztagoknak megválaszt.

#### 10. §.

Minden rendes tag felvételi díjul egy koronát köteles fizetni. A rendes tagsági díj pedig egy évre két korona, mely előleges félévi részletekben fizetendő.

Az alapító tagok egyszer mindenkorra legalább negyven korona összeget tartoznak a népkör pénztárába tőkeképpen letenni, de különben tagdíjmentesek.

A népkör a testvériség ápolása végett a rokoncélú helybeli és vidéki egyletekkel barátságos érintkezést tart fenn s ünnepélyeire úgy azokat, mint a hatóságokat meghívja [...]

Kelt Csongrádon 1901. évi július hó 28-án

Rásonyi Papp Gedeon  
jegyző

Ludrovai Tóth István  
elnök

*Ludrovai-hagy. Ltsz. 88.2.3.1—2. — Tintával írott tiszttzatok; összefűzött és a plébánia pecsétjével ellátott ivenk.*

1. A kör működését ugyan a belügyminiszter nem engedélyezte, de ennek ellenére a tisztségválasztó ülés hatásában felért egy függetlenségi politikai demonstrációval. CsML (SzF) Alispáni általános iratok 930/1902.

## JEGYZŐKÖNYV A FÜGGETLEN MAGYARORSZÁG-PÁRTI NÉPKÖR ALAKULÓ GYŰLÉSÉRŐL (részletek)

Jegyzőkönyv,

mely felvétellett Csongrádon az 1901 évi július hó 28-án délelőtt 11 órakor a római katolikus paplakban tartott alakuló gyűlésről.

2. ... elnök a gyűlés vezetését átvevén, Hegyi Antal előadó indítványozza, hogy miután a szabad polgárok által fenntartott 48-as népkör a hatalom által minden elfogadható ok nélkül elnyomatott, s meg vannak fosztva a független érzelmű polgárok attól, hogy egyesületi úton egymással érintkezzenek, eszmecserét folytassanak és a közügyeket mindnyájunk jól felfogott érdeke szempontjából megbeszélhessék, mondja ki a gyűlés, hogy „Független Magyarország-párti Népkör” elnevezéssel új együletet alakít, annak elkészített alapszabályait megvitatja, s a változott viszonyokhoz képest elfogadja és jóváhagyás végett a magyar királyi belügyminisztérium elé terjeszti. Ezen indítvány egyhangúlag elfogadtatván az elnök határozatilag kimondja [...] új politikai és társadalmi együletet alakítanak.

4. Hegyi Antal előadó ezek után indítványozza, hogy az elfogadott alapszabályok [...] értelmében alakítsa meg a közgyűlés az igazgatói választmányt. Mire közfelkiáltással megválasztattak: a) elnökké: Ludrovai Tóth István b) alelnökké: Kuklics György és Sinkó Ferenc c) választmányi rendes tagokká: 1. Nagypál Imre, 2. Huszka János, 3. Dragon Károly, 4. Túri István, 5. Percze Péter, 6. Bacsa Pál, 7. Szilber János, 8. Lajos István, 9. Magyar János, 10. Kelemen Mátyás. d) választmányi tagokká: 1. Keller János, 2. Túri János, 3. Deák Gy. Rókus, 4. Nagy Mihály, e) jegyzővé: Rásonyi Papp Gedeon f) pénztárnokká: Náfrádi Balázs g) könyvtárnokká: Szabados László h) rendezővé: Szőke Mihály i) számvizsgálókká: Ludrovai Tóth József, Bertus János és Szabados József.

*Ludrovai-hagy. Ltsz. 88.2.4. — Tintával írt kézirat, egybefűzött ívek.*

## A CSONGRÁDI SZABADELVŰ PÁRT VÁLASZTÁSI KÖVETELÉSEI (részletek)

[...] Tisztelt képviselőjelölt úr! Az előbbieken polgártársainkhoz szólottunk — a következőkben önhöz emeljük szavunkat, hadd tudja meg a nép egyszerű fiaitól, hol és mi fáj minékünk [...]

Nem jól van ez így s hogy ne így legyen: elmondjuk egyszerűen, őszintén, hogy mit kell tenni a törvényhozásnak [...]

Kérjük m.t. képviselőjelölt urat, méltóztatassék működésével az imitt következő teljeseését elősegíteni:

Szakítani teljesen azzal a régi, erkölcstelen politikával, a mely a hangzatos ígérek be nem váltásában nyilatkozott meg úgyannyira, hogy törvényeink is csak írott malsztozok maradtak a papíron, az életben önkény és hazuság uralkodott.

[...] egyetértőleg óhajtjuk, hogy a városi közigazgatás minél előbb foglalja vissza a régi alakját és rendezett tanácsa visszaállíttassék.

A községi terhek leszállítását azonban ennek dacára is kivihetőnek tartjuk, — mert a nagy uradalmak, puszták belevonása által a szegény Csongrád megyei községek oly hatalmas erőt nyernének háztartásuk fedezésére —, hogy a pótdadók aránytalan nagysága rohamosan lepadna. Ez a sérelem, az óriási uradalmak kivonása a községi terhek viselése alól, Csongrád vármegye összes községének nagy sérelme.

Az őstermelésben, a földművelésben tudjuk a magyar nemzet alapjait. Azt tartjuk, akié a föld, azé a haza; azt tartjuk, hogy a magyar föld a magyaroké legyen. [...] A nemzet politikai önállóságának, a hazfias erények fejlődésének általános művelődésünk gerincét a közép-birtokosban tudjuk.

Fájdalommal látjuk a magyar közép-birtokos osztály pusztulását.

Azért követelünk intézkedéseket, amelyek a közép-földbirtokost osztály a hol még áll, támogatják, a hol már elpusztult, újra teremtik.

Kívánjuk a minimum feloszthatlanságát, és az otthont mentesítő intézkedéseket.

Kívánjuk a kötött birtokok helyes kezelését, farm bérletekké való átalakítását, s mindezen viszonyok pénzügyi rendezésénél az állami szavatosság közbelépését.

Kívánjuk a földbirtok művelési eszközeinek lefoglalhatatlanságát.

A telepítések, parcellázások és a birtok viszonyok egyéb szabályozását csak a járadékadó törvénybe iktatásával és oly szervezetek létrehozatalával véljük keresztül vihetőnek, amelyeknél az állam jótálló ereje a mainál nagyobb mértékben teszi lehetővé az olcsó pénzbeszerzést. [...]

[...] kijelentjük nyíltan, hogy az ön küzdelme a mi küzdelmünk is, az ön programja a mi programmunk is, az ön sikere a mi sikerünk is lévén: s ezért az országgyűlés 5 évi időtartama alatt szakadatlan érdeklődéssel és tevékenységgel mindig oldala mellett leszünk, s nem szűnünk együtt küzdeni hazánk és városunk üdve, békéje érdekében, amíg közös óhajtásaink a nép javára és boldogulására meg nem valósulnak.

Isten minket úgy áldjon, úgy segítjen!

Csongrád város közbékéjének

visszaállítására alakult

SZIVÁK—BAROSS-PÁRT.

*Csongrádi Lap, 1901. szept. 22. Tisztelt polgártársaink!*

7

KOSSUTH FERENC LEVELE  
LUDROVAI TÓTH ISTVÁNHOZ

1902. június 2-án

Igen tisztelt Ludrovai Tóth Úr!

Arra kérem önt, hogy hasson oda abban a táborban, amelyhez ön tartozik, hogy Polónyi Gézát kiáltsák ki Csongrádon jelöltnek. Ő a függetlenségi eszmék tántoríthatatlan híve, és azokban a válságos időkben, melyekhez közeledik az ország, Polónyi Géza hatalmas erejére szüksége van a hazának. Holnap küldeni fogok egy felhívást a csongrádi választókhöz Polónyi érdekébe, kérem terjessze ezt, és hasson oda, hogy minden függetlenségi ember egyhangúlag Polónyit jelölje.

Szívélyes üdvözlettel  
Kossuth Ferenc

*Ludrovai-hagy. Ltsz. 88.2.6. — Tintával írt kézirat.*



A BELÜGYMINISZTERIUM LEVELE  
CSONGRÁD VÁROS KÖZPONTI VÁLASZTMÁNYÁHOZ

Csongrád város központi választmányának.

Csongrád város választó kerületében a múlt évben országgyűlési képviselővé megválasztott Baross János választása kérvénnyel támadtatván meg, ezt a választást a m. kir. Kúria az 1899. évi XV. t. cz. alapján érvénytelennek nyilvánította. E kúriai ítélet folytán a képviselőház az idézett törvény 137. §-a értelmében az említett választókerületben vizsgálatot rendelt el s az ügyre nézve a folyó hó 14-én tartott ülésében elhatározta, hogy Csongrád város választókerületének képviselőküldési jogát a most folyó országgyűlés tartamára felfüggeszti. Az erre vonatkozó képviselőházi ülés jegyzőkönyvi kivonatának hiteles másolatát.) alatt idezáva azzal a felhívással küldöm meg a Címnek, hogy a képviselőház előlídezett határozatának a választókerületben hirdetmény útján leendő közzététele és ott 60 napon át való kifüggesztése iránt sürgősen intézkedjék, s az ily irányban tett intézkedés eredményét hozzáj lentse be. Önként értetik, hogy Csongrád város választókerülete képviselőküldési joga felfüggesztésének tartama alatt is a központi választmány kötelessége leendő a névjegyzék évenkénti kiigazítása céljából az 1874. évi XXXIII. és az 1899. évi XV. t. cikkekben előírt teendőket pontosan teljesíteni. Végül értesítem a Címet, hogy a képviselőház idézett határozatának a Budapesti Közlöny hivatalos lapban való közzététele iránt egyidejűleg intézkedtem. Budapesten, 1902. november 24-én ...

*CSML(SZF) Alispáni általános iratok 930/1901. — Géppel írt másolat.*

## 9

KIVONAT A KÉPVESELŐHÁZ 1902. ÉVI NOVEMBER 14-ÉN  
TARTOTT ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL

A képviselőház napirend szerint tárgyalás alá veszi a bíráló bizottságok kebeléből a házszabályok 119. §-a értelmében kisorsolt külön bíráló bizottság javaslatát a csongrádi választókerület képviselő küldési jogának felfüggesztése kérdésében.

A bizottsági előadónak és a kisebbségi vélemény előadójának meghallgatása után elnök felteszi a kérdést: elfogadja-e a Ház a külön bíráló bizottságnak a csongrádi választókerület választási jogának kérdésében benyújtott azon javaslatát, hogy a kerület képviselőküldési joga ne függesztessék fel, igen vagy ne? — Eközben több tag névszerinti szavazást kérvén, elnök a névszerinti szavazást elrendeli s az ülést 5 percre felfüggeszti. — Szünet után a névszerinti szavazás a képviselők névszerinti felhívásával lefolyván, elnök a szavazás eredményét a következőkben jelenti be: Az igazolt képviselők száma 410, elnök nem szavazott. Igennel szavazott 46, nemmel szavazott: 221, távol volt 142 képviselő. Ezek folytán elnök a képviselőház határozatát a következőkben mondja ki: A képviselőház a bíráló bizottságok kebeléből kisorsolt külön bíráló bizottságnak a csongrádi képviselő választó kerület képviselő küldési joga kérdésében benyújtott azon javaslatát, hogy a kerület képviselő küldési joga ne függesztessék fel, el nem fogadja s Csongrádon választó kerület képviselő küldési jogát az 1899. XV. t. cz. 140. §-a rendelkezéseihez képest a jelen országgyűlés tartamára felfüggeszti. Ezen határozat a házszabályok 122. §-ának rendelkezéséhez képest a hivatalos lapban közzé teendő s a választókerületet képező Csongrád nagy községben 60 napon át hir-

detmény útján közhírré teendő. E határozat végrehajtása iránt a belügyminiszter a Ház elnöke útján megkerestetik. Nyegre László s. k. a képviselőház jegyzője. —  
A másolat hitelül:

olvashatatlan aláírás

CSML(SZF) Alispáni általános iratok 930/1901. — Géppel irt másolat.

## IRODALOM

- Az 1901. évi október hó 24-én hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. VII. Bp. 1902. (röv.: OKI)
- Az 1901. október 24-ére összehívott országgyűlés naplója. VII. Bp. 1902. (röv.: OKN)
- Bodrogközi Zoltán*  
1929 A magyar agrármozgalmak története. Bp.
- Handák Péter* (főszerk.)  
1978 Magyarország története 7/1. 1890—1918. Bp.
- Hegyi Antal*  
1896 Legyen világosság. Bp.
- Kárász József*  
1974 A Csongrád megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája. 1843—1970. Szeged
- Kovács Endre* (főszerk.)  
1979 Magyarország története 6/2. 1848—1890. Bp.
- Mérei Gyula*  
1971 A magyar polgári pártok programja. 1867—1918. Bp.
- Ruszoly József*  
1980 A választási bíráskodás Magyarországon (1848—1948). Bp.
- Váry Gellért*  
1974 Emléklapok Csongrád múltjából. (1904). Hasonmás kiadás. Az utószót és a jegyzeteket írta Tari László. Szerk.: Péter László. Szeged, Somogyi-könyvtár

### Abgeordnetenwahl in Csongrád im Jahre 1901

*Erdélyi, Péter—Sebők-Gombos, Zsuzsanna*

Im Aufsatz wird die Abgeordnetenwahl in Csongrád 1901 anhand Quellen des Museums der Stadt Csongrád rekonstruiert. Der Aufsatz besteht aus zwei Abschnitten: die Darlegung der Geschichte der Abgeordnetenwahl im Jahre 1901 und die wortgetreue Veröffentlichung der wichtigsten Dokumente. Im ersten Abschnitt werden die Interpretation der Quellen, die Vorgeschichte der Wahl, die Wahl selbst und die Probleme der Enthebung der Abgeordneten und des Bezirks dargestellt. In dem zweiten Abschnitt werden diese Ereignisse mit acht Dokumenten bestätigt.

Die Geschichte der Abgeordnetenwahl in Csongrád kann für typisch der Parteiwerbungen und der Missbräuche des Dualismus gehalten werden. Charakteristisch ist aber, dass laut XV. Gesetzartikel vom Jahre 1899 allein im Bezirk Csongrád das Abgeordnetenrecht enthoben wurde.

Die zwei Kandidaten der örtlichen Wahl: der Pfarrer Antal Hegyi aus Csongrád in Vertretung von der Ugron-Partei, und János Baross mit einem liberalen und regierungsfreundlichen Programm in Vertretung von dem Ungarischen Landwirtschaftlichen Verein. In der Wahl gewann der liberale Kandidat die Mehrzahl der Stimmen, aber die Gegenpartei von Hegyi wollte es nicht annehmen. Von der Kurie und der Sonderkommission des Landtags wurde deshalb eine Untersuchung verordnet und folglich war der Bezirk mit seinem Abgeordneten enthoben.

Im Aufsatz werden neue Dokumente betreffs des Hintergrundes der Parteikämpfe zur Zeit des Dualismus dargelegt.